

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya(Autonomous), Latur

Department of Sanskrit

**Syllabus of
B.A - III, T.Y
(Semester V and VI)
Optional (Opt)
(Under CBCS)**

(Academic Year 2022-2023)

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya (Autonomous), Latur
Department of Sanskrit
Syllabus outline of B.A.T.Y- III
(Optional)
Third Year
Under CBCS Pattern

Semester: V

Course Code	Course Title	Maximum Marks		Total	
		External	End Semester	Marks	Credits
U-SAN-510	वैदिक संस्कृत	30	45	75	03
Paper -IX					
U-SAN-511	काव्यशास्त्र	30	45	75	03
Paper -X					
U-SAN-511	नाटक व नाट्यशास्त्र	30	45	75	03
Paper -XI					
Total (V)				225	09

Semester: VI

Course Code	Course Title	Maximum Marks		Total	
		External	End Semester	Marks	Credits
U-SAN-610	उपनिषद् व श्रीमद्भगवद्गीता	30	45	75	03
Paper -XII					
U-SAN-611	भाषाशास्त्र व कोशशास्त्र	30	45	75	03
Paper -XIII					
U-SAN-612	स्फुटकाव्य व व्याकरण	30	45	75	03
Paper -XIV					
Total (V)				225	09
Total(VI)				225	09
Total Marks Semester V + Semester VI				500	18

Semester - V

Course Title: वैदिक संस्कृत।
Paper- IX
Course Code: U-SAN-510

Total Lectures: 54

Total Marks: 75
Credits: 03

Learning Objectives: (अध्ययन उद्देश)

1. संस्कृत वाङ्मयातील वेदांविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन होईल. वेदांच्या ऋषीविषयी व त्यांच्या इतर साहित्याविषयी अभ्यास होईल. (Knowledge related to the Vedas of Sanskrit language will be obtained. Other literature related to the sage of the Vedas will be studied.)
2. संस्कृत वाङ्मयातील वेदांगाविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन होईल. वेदांगांच्या कर्त्या विषयी व त्यांच्या अन्य वाङ्मयाविषयी अभ्यास होईल. (There will be a detailed knowledge of the Vedangas of Vedic literature. Other information about the authors of Vedangas will be found in a proper way.)
3. संस्कृत वाङ्मयात कशा प्रकारे उपनिषदाचे निर्माण होते या विषयी सविस्तर माहिती होईल. (It will be known how the Sanskrit Upanishads were written.)
4. विद्यार्थ्यांमध्ये उपनिषदातील विषयांवर चर्चा करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न होईल. (Students will be interested in discussing the topics of Upanishads.)
5. विद्यार्थी वेद, अरण्यके वाचण्यासाठी तथा अभ्यासकरण्यासाठी योग्य बनेल. (Students will become capable of reading Vedas, Aranyake.)

Course Outcomes: (फलनिष्पत्ती)

1. संस्कृत वाङ्मयातील वेदांविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन झाले. वेदांच्या ऋषीविषयी व त्यांच्या इतर साहित्याविषयी अभ्यास झाला. (Knowledge related to the Vedas of Sanskrit language was obtained. Other literature related to the sage of the Vedas were studied.)
2. संस्कृत वाङ्मयातील वेदांगाविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन झाले. वेदांगांच्या कर्त्या विषयी व त्यांच्या अन्य वाङ्मयाविषयी अभ्यास झाला. (There was a detailed knowledge of the Vedangas of Vedic literature. Other information about the authors of Vedangas was received in a proper way.)
3. संस्कृत वाङ्मयात कशा प्रकारे उपनिषदाचे निर्माण होते या विषयी सविस्तर माहिती मिळाली. (It became known how the Sanskrit Upanishads were written.)
4. विद्यार्थ्यांमध्ये उपनिषदातील विषयांवर चर्चा करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न झाले. (Students were interested in discussing the topics of Upanishads)
5. विद्यार्थी वेद, अरण्यके वाचण्यासाठी तथा अभ्यासकरण्यासाठी योग्य बनले. (Students were capable of

reading Vedas, Aranyake.)

The paper has four units to be done in each semester.

Syllabus

Unit-I: वेदसूक्त
(ऋग्वेद) अग्नि 1-1, सवितृ 1-35, आपः 7-49, श्रद्धा 10-151, संज्ञान 10-191, सरमापणि संवाद सूक्त 10-108, अक्ष सूक्त 10-34,
(यजुर्वेद)- शिवसंकल्प सूक्त अध्याय- 34,
(अथर्ववेद)- राष्ट्राभिवर्धनम् 1-29..

Unit-II: वैदिक स्वराघात.

Unit-III: वैदिक पदपाठ, वैदिक विभक्ती लकार.

Unit-IV: वैदिक इतिहास.

Reference Books: संदर्भ सूची

1. न्यू वैदिक सिलेक्शन (भाग 01 व 02) संपादक- चौबे व तेलंग.
2. ऋक् सूक्त समुच्चयः संपा.- Dr. रामकृष्ण आचार्य.
3. ऋक्सूक्त संग्रह संपा. Dr. हरिदत्त शास्त्री.
4. वैदिक साहित्य का इतिहास- गजानन शास्त्री.
5. वैदिक साहित्य और संस्कृती – आचार्य बलदेव उपाध्याय.

Course Title: काव्यशास्त्र
Paper- X
Course Code: U-SAN-511

Total Lectures: 54

Total Marks: 75
Credits: 03

Learning Objectives: (अध्ययन उद्देश)

1. संस्कृत साहित्यातील महाकाव्यविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन होईल. महाकाव्यच्या कर्त्या विषयी व त्याच्या इतर साहित्याविषयी अभ्यास होईल.(Epic related knowledge of Sanskrit literature will be acquired. Other literature related to the author of the epic will be studied.)
2. संस्कृत साहित्यातील कथासाहित्याविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन होईल. कथाग्रन्थाच्या कर्त्या विषयी व त्याच्या अन्य साहित्याविषयी अभ्यास होईल. (There will be a detailed knowledge of the existing literature of Sanskrit literature. Other information of the writers of fiction will be found in a proper way.)
3. संस्कृत साहित्यात कथा प्रकारे महाकाव्याचे निर्माण होते या विषयी सविस्तर माहिती होईल . (It will be known how the Sanskrit epic, Kathakavya is created.)
4. विद्यार्थ्यांमध्ये काव्य निर्माण करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न होईल. (Students will be interested in creating poetry.)
5. विद्यार्थी काव्य वाचण्यासाठी तथा लिहण्यासाठी योग्य बनेल. (Students will become capable of reading and writing poetry.)

Course Outcomes: (फलनिष्पत्ती)

1. संस्कृत साहित्यातील महाकाव्यविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन झाले. महाकाव्यच्या कर्त्या विषयी व त्याच्या इतर साहित्याविषयी अभ्यास झाला.(Epic related knowledge of Sanskrit literature was acquired. Other literature related to the author of the epic was studied.)
2. संस्कृत साहित्यातील कथासाहित्याविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन झाले. कथाग्रन्थाच्या कर्त्या विषयी व त्याच्या अन्य साहित्याविषयी अभ्यास झाला. (There will was a detailed knowledge of the existing literature of Sanskrit literature. Other information from the writers of fiction was found in a proper way.)
3. संस्कृत साहित्यात कथा प्रकारे महाकाव्याचे निर्माण होते या विषयी सविस्तर माहिती मिळाली . (It became known how the Sanskrit epic, Kathakavya was created.)
4. विद्यार्थ्यांमध्ये काव्य निर्माण करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न झाले. (Students' interest in making poetry increased.)
5. विद्यार्थी काव्य वाचण्यासाठी तथा लिहण्यासाठी पात्र झाले . (Students were become capable of reading and writing poetry)

The paper has four units to be done in each semester.

Syllabus

Unit-I: अलंकारशास्त्र इतिहास.

Unit-II: छंदपरिचय- अनुष्टुप, गायत्री, त्रिष्टुप, पंक्ती, जगती

Unit-III: काव्यप्रकाश (मम्मट) प्रथम उल्लास.

Unit-IV: काव्यप्रकाश (मम्मट) दशम उल्लास- उपमा, अनन्वय, रूपक, उत्प्रेक्षा ससन्देह, विभावना, विशेषोक्ति, दृष्टान्त, अतिशयोक्ती, व्यतिरेक, अर्थान्तरन्यास, भ्रान्तिमान.

Reference Books: संदर्भ सूची

1. काव्यप्रकाश- अर्जुन वाडकर.
2. काव्यप्रकाश- चतुर्वेदी.
3. ध्वन्यलोक- सं. वीरकर.
4. संस्कृत साहित्य का वैदिक इतिहास- कपिल द्विवेदी.
5. संस्कृत साहित्य का इतिहास- Dr. उमाशंकर शर्मा.

Course Title: नाटक व नाट्यशास्त्र।

Paper- XI

Course Code: U-SAN-512

Total Lectures: 54

Total Marks: 75

Credits: 03

Learning Objectives: (अध्ययन उद्देश)

1. संस्कृत साहित्यातील नाटकाविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन होईल. नाटकाच्या कर्त्या विषयी व त्याच्या इतर साहित्याविषयी अभ्यास होईल.(Dramatic knowledge of Sanskrit literature will be acquired. Other literature related to the author and Sanskrit drama will be studied.)
2. संस्कृत साहित्यातील नाट्यसाहित्याविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन होईल. नाट्यग्रन्थाच्या कर्त्या विषयी व त्याच्या अन्य साहित्याविषयी अभ्यास होईल. (Will have a detailed knowledge of the existing Sanskrit Natya Sahitya. Natyagranth and other information of the authors will be found in a proper way.)
3. संस्कृत साहित्यात कशा प्रकारे नाटकाचे निर्माण होते या विषयी सविस्तर माहिती होईल. (You will get detailed information about how to written Sanskrit drama.)
4. विद्यार्थ्यांमध्ये नाटक निर्माण करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न होईल. (Students will be interested in creating Sanskrit Drama.)
5. विद्यार्थी नाटक वाचण्यासाठी तथा लिहण्यासाठी योग्य बनेल. (Students will become capable of reading and writing Sanskrit drama.)

Course Outcomes: (फलनिष्पत्ती)

1. संस्कृत साहित्यातील नाटकाविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन झाले. नाटकाच्या कर्त्या विषयी व त्याच्या इतर साहित्याविषयी अभ्यास झाला.(Dramatic knowledge of Sanskrit literature was acquired. Other literature related to the author and Sanskrit drama was studied.)
2. संस्कृत साहित्यातील नाट्यसाहित्याविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन झाले. नाट्यग्रन्थाच्या कर्त्या विषयी व त्याच्या अन्य साहित्याविषयी अभ्यास झाला. (There was a detailed knowledge of the existing Sanskrit Natya Sahitya. The Natyagranth and other information of the authors were found in a proper way.)
3. संस्कृत साहित्यात कशा प्रकारे नाटकाचे निर्माण होते या विषयी सविस्तर माहिती मिळाली . (You got detailed information about how to write Sanskrit drama.)
4. विद्यार्थ्यांमध्ये नाटक निर्माण करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न झाले. (Students became interested in making Sanskrit Drama.)
5. विद्यार्थी नाटक वाचण्यासाठी तथा लिहण्यासाठी पात्र झाले . (Students were able to read and write Sanskrit

Drama.)

The paper has four units to be done in each semester.

Syllabus

Unit-I: अभिज्ञानशाकुन्तलम् अंक – 1, 2..

Unit-II: नाट्यशास्त्रीय परिभाषा- नांदी, सूत्रधार, नेपथ्य, अंक, विष्कम्भक, प्रवेशक, पताका, भरतवाक्य.

Unit-III: अभिज्ञानशाकुन्तलम् – अंक 3, 4.

Unit-IV: नाटककार परिचय- कालिदास, भास, भवभूती, शूद्रक, विशाखादत्तम्, हर्षवर्धन, भट्टनारायण.

Reference Books: संदर्भ सूची

1. अभिज्ञानशाकुन्तलम्- सं.पंत.
2. कालिदासदर्शन- सं. गो. के भट..
3. कालिदासपरिशीलन- सं डा. बलदेव उपाध्याय
4. भरतमुनीचे नाट्यशास्त्र- के. ना. वाटवे.
5. संस्कृत नाटककार- के. ना. वाटवे.

Semester – VI

Course Title: उपनिषद व श्रीमद्भगवद्गीता

Paper- XII

Course Code: U-SAN-610

Total Lectures: 54

Total Marks: 75

Credits: 03

Learning Objectives: (अध्ययन उद्देश)

1. संस्कृत वाङ्मयातील वेदांविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन होईल. वेदांच्या ऋषीविषयी व त्यांच्या इतर साहित्याविषयी अभ्यास होईल. (Knowledge related to the Vedas of Sanskrit language will be obtained. Other literature related to the sage of the Vedas will be studied.)
2. संस्कृत वाङ्मयातील वेदांगाविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन होईल. वेदांगांच्या कर्त्या विषयी व त्यांच्या अन्य वाङ्मयाविषयी अभ्यास होईल. (There will be a detailed knowledge of the Vedangas of Vedic literature. Other information about the authors of Vedangas will be found in a proper way.)
3. संस्कृत वाङ्मयात कशा प्रकारे उपनिषदाचे निर्माण होते या विषयी सविस्तर माहिती होईल. (It will be known how the Sanskrit Upanishads were written.)
4. विद्यार्थ्यांमध्ये उपनिषदातील विषयांवर चर्चा करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न होईल. (Students will be interested in discussing the topics of Upanishads.)
5. विद्यार्थी वेद, अरण्यके वाचण्यासाठी तथा अभ्यासकरण्यासाठी योग्य बनेल. (Students will become capable of reading Vedas, Aranyake.)

Course Outcomes: (फलनिष्पत्ती)

1. संस्कृत वाङ्मयातील वेदांविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन झाले. वेदांच्या ऋषीविषयी व त्यांच्या इतर साहित्याविषयी अभ्यास झाला. (Knowledge related to the Vedas of Sanskrit language was obtained. Other literature related to the sage of the Vedas were studied.)
2. संस्कृत वाङ्मयातील वेदांगाविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन झाले. वेदांगांच्या कर्त्या विषयी व त्यांच्या अन्य वाङ्मयाविषयी अभ्यास झाला. (There was a detailed knowledge of the Vedangas of Vedic literature. Other information about the authors of Vedangas was received in a proper way.)
3. संस्कृत वाङ्मयात कशा प्रकारे उपनिषदाचे निर्माण होते या विषयी सविस्तर माहिती मिळाली. (It became known how the Sanskrit Upanishads were written.)
4. विद्यार्थ्यांमध्ये उपनिषदातील विषयांवर चर्चा करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न झाले. (Students were interested in discussing the topics of Upanishads)

5. विद्यार्थी वेद, अरण्यके वाचण्यासाठी तथा अभ्यासकरण्यासाठी योग्य बनले. (Students were capable of reading Vedas, Aranyake.)

The paper has four units to be done in each semester.

Syllabus

Unit-I: उपनिषदाचे स्वरूप.

Unit-II: केनोपनिषद्

Unit-III: श्रीमद्भगवद्गीता अध्याय- 2 (सूक्ष्म वाचन).

Unit-IV: श्रीमद्भगवद्गीता परिचय व स्वरूप.

Reference Books: संदर्भ सूची

1. केनोपनिषद् – सं. स्वामी योगात्मानंद.
2. संस्कृत साहित्याचा इतिहास- वि. वा. करंबेळकर.
3. श्रीमद्भगवद्गीता- गीताप्रेस, गोरखपुर.
4. श्रीमद्भगवद्गीता- (इस्कॉन)

Course Title: भाषाशास्त्र व कोशशास्त्र
Paper- XIII
Course Code: U-SAN-611

Total Lectures: 54

Total Marks: 75
Credits: 03

Learning Objectives: (अध्ययन उद्देश)

1. संस्कृत ग्रंथातील व्याकरणाविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन होईल. व्याकरणग्रंथाच्या कर्त्या विषयी व त्याच्या इतर ग्रंथाविषयी अभ्यास होईल.(Grammatical knowledge will be obtained from Sanskrit texts. Grammar texts authors and their related texts will be studied.)
2. संस्कृत भाषे मध्ये व्याकरणाचे काय महत्त्व आहे यांची माहिती मिळेल. (You will get information about the importance of grammar in Sanskrit texts.)
3. संस्कृत ग्रंथात कशा प्रकारे व्याकरणाचे उपयोग होतो या विषयी सविस्तर माहिती होईल . (You will get proper information about how grammar is used in Sanskrit texts.)
4. विद्यार्थी व्याकरणदृष्टिने शुद्धवाचन तथा शुद्धलेखन करण्यासाठी योग्य बनेल. (The student will be able to read and write correctly from a grammatical point of view.)

Course Outcomes: (फलनिष्पत्ती)

1. संस्कृत ग्रंथातील व्याकरणाविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन झाले. व्याकरणग्रंथाच्या कर्त्या विषयी व त्याच्या इतर ग्रंथाविषयी अभ्यास झाला.(Grammatical knowledge was obtained from Sanskrit texts. The authors of grammar texts and other related texts were studied.)
  2. संस्कृत भाषे मध्ये व्याकरणाचे काय महत्त्व आहे यांची माहिती मिळाली. (Got information about the importance of grammar in Sanskrit texts.)
  3. संस्कृत ग्रंथात कशा प्रकारे व्याकरणाचे उपयोग होतो या विषयी सविस्तर माहिती मिळाली . (Learned well about how grammar is used in Sanskrit texts.)
  4. विद्यार्थी व्याकरणदृष्टिने शुद्धवाचन तथा शुद्धलेखन करण्यासाठी योग्य झाला. (Students should be able to read and write from the grammatical point of view.)
-

The paper has four units to be done in each semester.

Syllabus

Unit-I: कोशशास्त्राचा इतिहास.

Unit-II: अमरकोश.

Unit-III: भाषाशास्त्र-व्याख्या, स्वरूप व महत्त्व.

Unit-IV: भाषा-व्याख्या विविधरूपे, परिवर्तन, भाषा वर्गीकरण.

Reference Books: संदर्भ सूची

1. अमरकोश- अमरसिंह, Dr. ब्रह्मानंद त्रिपाठी.
2. भाषाविज्ञान- Dr.चक्रधर कर्णाटक.
3. भाषाविज्ञान- Dr.भोलानाथ तिवारी.

Course Title: स्फुटकाव्य व व्याकरण
Paper- XIV
Course Code: U-SAN-612

Total Lectures: 54

Total Marks: 75
Credits: 03

Learning Objectives: (अध्ययन उद्देश)

5. संस्कृत ग्रंथातील व्याकरणाविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन होईल. व्याकरणग्रंथाच्या कर्त्या विषयी व त्याच्या इतर ग्रंथाविषयी अभ्यास होईल.(Grammatical knowledge will be obtained from Sanskrit texts. Grammar texts authors and their related texts will be studied.)
6. संस्कृत भाषे मध्ये व्याकरणाचे काय महत्त्व आहे यांची माहिती मिळेल. (You will get information about the importance of grammar in Sanskrit texts.)
7. संस्कृत ग्रंथात कशा प्रकारे व्याकरणाचे उपयोग होतो या विषयी सविस्तर माहिती होईल . (You will get proper information about how grammar is used in Sanskrit texts.)
8. विद्यार्थी व्याकरणदृष्टिने शुद्धवाचन तथा शुद्धलेखन करण्यासाठी योग्य बनेल. (The student will be able to read and write correctly from a grammatical point of view.)

Course Outcomes: (फलनिष्पत्ती)

1. संस्कृत ग्रंथातील व्याकरणाविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन झाले. व्याकरणग्रंथाच्या कर्त्या विषयी व त्याच्या इतर ग्रंथाविषयी अभ्यास झाला.(Grammatical knowledge was obtained from Sanskrit texts. The authors of grammar texts and other related texts were studied.)
  2. संस्कृत भाषे मध्ये व्याकरणाचे काय महत्त्व आहे यांची माहिती मिळाली. (Got information about the importance of grammar in Sanskrit texts.)
  5. संस्कृत ग्रंथात कशा प्रकारे व्याकरणाचे उपयोग होतो या विषयी सविस्तर माहिती मिळाली . (Learned well about how grammar is used in Sanskrit texts.)
  6. विद्यार्थी व्याकरणदृष्टिने शुद्धवाचन तथा शुद्धलेखन करण्यासाठी योग्य झाला. (Students should be able to read and write from the grammatical point of view.)
-

The paper has four units to be done in each semester.

Syllabus

Unit-I: भामिनीविलास- अन्योक्ति विलास.

Unit-II: विदुरनीति- प्रथम अध्याय.

Unit-III: प्राथमिक व्याकरण व कारक प्रकरण- लघुसिद्धान्तकौमुदी.

Unit-IV: तद्धित व कृदन्त- लघुसिद्धान्तकौमुदी.

Reference Books: संदर्भ सूची

1. भामिनी विलास. पं. जगन्नाथ
2. भामिनी विलास- प्रा. शिवदास जाधव.
3. विदुरनीती.
4. लघुसिद्धान्तकौमुदी- आचार्य वरदराज.